

BIJZONDER VOGELNIEUWS

Vanellus 2013-01 blz.12-13

Deze rubriek wordt m.i.v. 2013 verzorgd door Jan de Jong uit Joure, vogelkenner bij uitstek.

IJSVOGEL (*Alcedo atthis ispida*, Linnaeus 1758) (iisfûgel)

De ijsvogel, de blauwe parel van ons Friese landschap, heeft in de winter van 2011-2012 een gevoelige klap gehad. Begin 2012 werden er op diverse plekken in de provincie nog wel redelijk wat vogels gezien doch in februari werden ze, tijdens enkele strenge winterse perioden, schaars en werden er diverse vogels dood gemeld. Door het dichtvriezen van de wakken was hun voedselbron (visjes) niet meer te bereiken en moesten ze noodgedwongen vertrekken naar open viswater, mits ze al niet te zwak waren. Vele zullen er in die periode zijn omgekomen door hongersnood en kou.

20 juli 2012. Jonge ijsvogel in plan Wyldemerk in Gaasterland. Let op de geheel zwarte snavel en de bruine voorzijde van de poten, typisch een jonge vogel. (Foto© Auke Bleeker)

In Friesland is de ijsvogel een schaarse broedvogel in klein aantal; het aantal broedgevallen na een strenge winter kan dan ook plotseling sterk dalen. Normaal kan de ijsvogel op allerlei plekken, waar in de zomermaanden voldoende kleine visjes aanwezig zijn, een broedplek bezetten. Ze broeden in zelf gegraven holen in steile oevers, in verlaten oeverwaluwnesten, op allerlei andere plekjes langs stromend water, soms in parken in boomwortels van omgewaaide bomen en sinds kort ook in speciale ijsvogelwanden.

In 2012 kwamen er gelukkig toch nog signalen binnen dat er mogelijk (5) broedgevallen in Fryslân zijn geweest. Opvallend is wel dat er van de periode half april tot half juli maar erg weinig meldingen zijn

verzameld. Het aantal slachtoffers van de winter 2011-2012 dat bij ons is gemeld blijkt (tot nog toe) opmerkelijk gering te zijn; slechts een vijftal meldingen werden ons bekend. We houden ons dan ook aanbevolen voor meer aanvullende meldingen van vogelwachters uit de provincie.

Verder zijn we benieuwd hoe de soort ook deze winter van 2012-2013 is doorgekomen. Reacties graag naar 0513-414788 of j.d.jonglc@home.nl.

IJsvogel ringnieuws

Van ijsvogels met pootringen weten we eigenlijk recent nog maar weinig in Friesland. Na het uitkomen van de drie delen van 'Vogels in Friesland' (1976-1977-1979) zijn er maar heel weinig vondsten bekend geworden. Jaap de Vries noemt in 'Vogels in Friesland' bij de beschrijving van de soort dat ringvondsten van de ijsvogel in Friesland tot die tijd vrijwel nog ontbraken.

Zonder compleet te zijn volgen hier enkele van de ringvondsten van ijsvogels die tot op heden bekend zijn geworden uit Friesland en die ons wat meer vertellen over de omzwervingen en de herkomst van de vogels.

Ringnummer	Ringdatum	leeftijd	Ringplaats	vinddatum	vindplaats	conditie
Arnhem P.08198	11-10-1975	volgroeid	Joure	13-10-1975	Joure	dood
Arnhem P.09778	30-07-2006	1kj	Castricum	31-10-2009	Zoutkamp	weer los
Arnhem P.16656	17-07-1995	nestjong	Diepenveen	15-03-1996	De Veenhoop	dood
Arnhem P.18113	17-08-2003	1kj	Terhorne	12-10-2004	Terhorne	weer los
Arnhem P.21675	06-09-2001	1kj	Almere	10-09-2001	Oudehaske	dood
Bruxelles N..22906	25-05-1976	nestjong	Gendron, Belgie	03-10-1976	Oenkerk	dood
Bruxelles N..50854	05-07-2001	1kj	Beervelde , Belgie	24-12-2002	Bolsward	dood
Helgoland 7835551	17-07-2009	1kj	Hamburg, Duitsland	07-09-2009	Birdaard	dood
Stockholm A.55195	23-05-2009	nestjong	Hidingbro , Zweden	05-01-2010	Lippenhuizen	weer los

Figuur 1. Herkomst van negen ijsvogels die in Friesland zijn aangetroffen met een pootring.

In figuur 1 zijn tot op heden een 9-tal terugmeldingen weergegeven. Als we kijken naar de meldingsfactoren dan valt het op dat ze allemaal gevonden zijn tussen begin september en half maart en dat tweederde dood werd gevonden. Jonge en oude vogels zwerven dus in de wintermaanden vaak om, trekken vervolgens weg en zijn dan op zoek naar rijke visgronden.

Vensters gevaarlijk voor ijsvogels

Opvallend is dat er nogal wat vogels tegen vensterruiten vlogen; vier van de negen geringde ijsvogels overkwam dit. We merken dit dan ook vooral in de wintermaanden. De vogel met Zweedse ring (Stockholm A.55195) vloog in januari in Lippenhuizen bij fam. Van der Sluis tegen de ruiten. Hij overleefde de klap gelukkig en is bij de Compagnonvaart weer losgelaten, aldus een melding van ringgroep Menork.

De ijsvogel met ring Helgoland 7835551 heeft de ring maar kort gedragen (52 dagen) en kwam al in hetzelfde jaar om in Birdaard op 281 km afstand van Hamburg (melding Joop Ludema, vogelwacht Birdaard).

In Oudehaske sneuvelde een ijsvogel (Arnhem P.21675) bij fam. Jissink tegen de vensters die vier dagen ervoor aan de Oostvaardersdijk bij Almere geringd was, op 73 km afstand, door mevr. C.M.T. Liebrechts.

Tragisch was dat een ijsvogel (Arnhem P.08198), die door Klaas Koopman op 11 oktober in Park Herema State te Joure geringd was, al na twee dagen door H.T. van der Meulen (overleden 23 juni 1989) uit Joure terug werd gemeld als vensterslachtoffer. De vogel had de ring maar kort gedragen.

Drie nestjongen afkomstig van buiten Friesland

Van de ijsvogel (ring Arnhem P.16656), die door S. Arends in De Veenhoop is teruggemeld, kan gemeld worden dat ie door een kat gepakt is en afkomstig bleek te zijn uit een nest van 7 jongen welke door W.G. Gerritse uit Olst waren geringd. Nestjongen van ijsvogels worden in Friesland eigenlijk niet geringd, voor zover ons tot op heden bekend. Buiten Friesland gebeurt dit wel.

In Figuur 2 zien we dat drie van de negen ringvondsten die in Friesland zijn teruggemeld afkomstig zijn uit Nederland (Overijssel), België en zelfs Zweden.

Figuur 2. Herkomst van negen ijsvogels die gevonden of gecontroleerd zijn in Friesland. De witte cirkels met stip zijn als nestjong geringd, de rode zijn volgroeide vogels.

De ijsvogels die in de wintermaanden dus in Friesland gezien worden, komen uit een groot broedgebied in Europa. De jonge Zweedse vogel (Stockholm A.55195) legde maar liefst 879 km af om in Friesland te overwinteren en dit is meteen ook de grootste afstand van een vogel die in Friesland is aangetroffen.

Dat de wegtrek uit de broedgebieden niet altijd in zuidelijke richting gaat, bewijst een vondst van een ijsvogel (Bruxelles N.22906) die als nestjong in België geringd werd in mei en in datzelfde jaar in oktober sneuvelde in Oenkerk.

Hoe oud wordt een ijsvogel?

Als we de leeftijden zien die voorbijkomen, dan valt ons op dat ijsvogels gemiddeld niet zo oud worden. Vooral de nestjongen hebben het in hun eerste levensjaar moeilijk om te overleven. Jonge vogels zijn nog onervaren en moeten in de eerste maanden van hun leven het vissen nog leren zodat menigeen zal sneuvelen. Vooral de jonge vogels uit een laat broedseizoen - ijsvogels kunnen meerdere legsels produceren - hebben maar een korte periode voor de boeg om hun vistechnieken te leren.

Nog jonge ijsvogel die na zijn mogelijke eerste duik om een visje nog zonder prooi zit. Let op de nog erg donkere pootkleur en de zwarte snavel met opvallend wit puntje. In de mondhoeken is nog iets geel te zien. (Foto© Foto Archief Jan de Jong)

Een jonge vogel uit Molenbeersel (België; Bruxelles N.18630) is dat kennelijk gelukt toen hij op 7 juli 1971 geringd werd. In het contactblad voor vogelringers ('Op het Vinkentouw', nr. 68, september 1992, pag. 19) vond ik een wel heel oude ijsvogel. De vogel werd op 11 september 1971, in hetzelfde jaar dus al, teruggevangen in Nederland in Den Hoort, Budel in Brabant door J. Woldendorp en J. Erkens. Deze ringers legden toen een nieuwe Arnhem ring aan (mocht toen nog) en op 7 augustus 1992 werd de vogel opnieuw gevangen in Hoophuizen (Gelderland) door A. Smit op een respectabele leeftijd van ruim 21 jaar! Deze vogel is hiermee de tot op heden oudste in Europa.

Bronnen:

Brink van den B. & Holleman L., 1992. Bijzondere vangsten. 18 -19. In: *Kontaktblad voor Ringers van Nederlandse Ringcentrale (redactie), Op het Vinkentouw 68, september 1992.*

Fransson, T., Kolehmainen, T., Kroon, C., Jansson, L. & Wenninger, T. 2010 . *EURING list of longevity records for European birds.*

Jong de J., *Archief Vogelnieuws Jan de Jong / Leeuwarder Courant.*

Robinson, R.A. & Clark, J.A., 2012. *The Online Ringing Report: Bird ringing in Britain & Ireland in 2011* BTO, Thetford (<http://bto.org/ringing-report>, created on 7 september 2012).

Vries J.A. de, 1977. *Ijsvogel - Alcedo atthis ispida Linnaeus. 895-903. In: Stichting Avifauna van Friesland (redactie), Vogels in Friesland, 1977.*

Vries J.A. de, *Archief Ringedingetjes /Vanellus/BFVW Website.*

Reacties op ringvondsten en vogelmeldingen uit de natuur kunt u melden aan:

Jan de Jong, E.A. Borgerstraat 66, 8501 NG Joure

Tel. 0513-414788, email: j.d.jonglc@home.nl.